

Список джерел

1. Медвідь Л.І. Природно-орієнтований туризм та умови його розвитку в Закарпатській області. *Вісник ОНУ. Сер.: Географічні та геологічні науки*. 2014. Т. 19, вип. 3. С.36-43.
2. Sharpley R. Ecotourism: a consumption perspective. *Journal of Ecotourism*. 2006. № 5. Р. 7 – 22.
3. Зима О. Г., Голуб М. О. Категорійно-понятійні особливості екологічного, зеленого, сільського туризму. *Бізнес-Інформ*. 2015. №1. С.241-245.
4. Безугла Л.С. Формування сталого розвитку екологічного туризму в Україні. *Електронне наукове фахове видання «Економіка та суспільство»*. Жовтень 2016. № 5. С.88-91.
5. Багорка М.О. Формування маркетингової стратегії розвитку екологічно спрямованих інновацій в аграрному виробництві. *Вісник Дніпропетровського державного аграрно-економічного університету*. 2015. № 1(35). С.65-69
6. Юрченко Н.І. Теоретичні засади сутності агропромислової інтеграції. *Агросвіт*. 2010. №7. С.45-49.

© Безугла Л.С., 2020

3.3. Основні напрями інституціоналізації туристичної індустрії

Загальна національна стратегія управління туристичною галуззю спрямована на визначення напрямів державного та міжнародного регулювання та інституціоналізму. Туризм набув значного розвитку та став масовим соціально-економічним явищем міжнародного масштабу, а розширення міждержавних політичних, економічних, наукових і культурних зв'язків сприяє інтенсивному розповсюдженню туристичної діяльності.

«Головна регулятивна роль у розвитку міжнародного туризму належить наднаціональним органам і національним інституціональним структурам, які займаються розробкою ефективної стратегії участі України та їх підприємств на міжнародних туристичних ринках. Окремою складовою структури регулювання та управління стають інституції транскордонного співробітництва, які реалізують стратегічні орієнтири регіональних центрів туристичних послуг. Але істотні

відмінності щодо соціально-економічного розвитку країн зумовлюють і специфіку їх розвитку, а саме, суттєво різняться за обсягом прав і повноважень. Як наслідок, ускладнення процесу реалізації спільної політики в туристичній галузі» [1].

Туристична індустрія потребує втручання держави з метою подолання кризових явищ у галузях, які тісно пов'язані з індустрією туризму, а також забезпечення конкурентоспроможності вітчизняних комплексних туристичних продуктів.

Геополітичне положення, природні та людські ресурси, історико-культурна спадщина й традиції України сприяють розвитку національного туризму й рекреації. Проте формування дієздатної рекреаційно-туристичної сфери передбачає значний вплив державного регулювання на цей процес.

«Із-за розширенням масштабів туристичної діяльності та переходом до впровадження організованих форм масового туризму виникла необхідність узгодження національних туристичних інтересів і розробки загальносвітових стратегій розвитку міжнародного туризму» [2]. Тобто, «...міжнародне регулювання туристичної галузі в інституціональному відношенні являє собою багаторівневу та багатоаспектну систему взаємодіючих міжнародних організацій, ядром якої виступає Всесвітня Туристична Організація (ЮНВТО). При загальному спрямуванні їх діяльності на забезпечення функціонування міжнародного туризму у відповідності до завдань сталого розвитку реалізуються конкретні програми та проекти стандартизації якості туристичних послуг, лібералізації міжнародних туристичних ринків, а також всебічної підтримки розвитку міжнародного туризму у менш розвинених країнах» [3].

«Інституціональний механізм державного регулювання туристичної галузі України посідає важливе місце, адже включає нормативно-правове забезпечення та поєднання об'єктів і суб'єктів державного, забезпечує формування та реалізацію їх цілей, завдань, функцій та методів управління, а також визначає результати функціонування організаційних структур туристичної сфери. Сприяє подоланню низки проблем, які існують у туристичній галузі України, спираючись на застосування ефективних заходів інституціонального механізму державного регулювання» [3].

Однак «...на сьогодні недостатньо систематизовані та висвітлені заходи щодо створення нових інституціональних основ розвитку середовища зеленого туризму, формування якого залежить від низки факторів, які змінюються у результаті еволюції економічних відносин» [4]. Тому, поліпшення політичного клімату, поліпшення системи соціально-економічного та нормативно-правового забезпечення – це питання, які потрібно негайно вирішувати для подальшого процвітання туристичної галузі.

Інституціональне середовище сфери туризму в Україні гальмує усі зрушення, які були зроблені щодо розвитку туристичної галузі. Погодимось із думкою Цибуха В., що «...від стану правового забезпечення в Україні в цілому і правового забезпечення функціонування туристичної індустрії зокрема залежить і існування туризму в Україні» [5]. Дійсно, особливої уваги набуває процес реформування системи державного регулювання туристичної галузі на національному, регіональному і місцевому рівнях.

Як показують дослідження Волошина В.І., Гуменюка А.М. «...в Україні створилось деструктивне інституціональне середовище, яке призводить до неналежних показників економічного і соціального розвитку, існування соціальної нерівності, корупції. Усуненню цих недоліків, на думку науковців, сприятиме розвиток ефективних інститутів регулювання та єдиних інститутів, які б займалися аналізуванням і прогнозуванням розвитку зеленого туризму»[6]. Тому, вивчення теорії інституціоналізму є фундаментальною основою для формування сфери розвитку туризму в регіонах України.

На думку засновників інституціоналізму – американських вчених Веблена Г., Мітчела В., а також сучасних представників - Дж. Гелбрейта Дж., Норга Д., та інших, «...інститути є рушійними силами розвитку людського суспільства» [7]. Довгаль Л. розуміє «...як частину господарської системи регіону, що забезпечує її культурно- історичне й організаційно-нормативне функціонування в межах освоєння суб'єктами господарювання» [8]. Ткаченко Т., під інституціональною політикою розуміє «...заходи та дії держави, спрямовані на формування нових або трансформацію наявних інститутів власності в цій сфері, а також фінансових, соціальних, політичних, правових та інших

інститутів інфраструктури туристичного ринку, які впливають на його розвиток, як складної соціально-екологоекономічної системи та складової соціально-економічної системи суспільства». Веблен Т. вважає що «...при розгляді інституцій основну увагу потрібно зосереджувати на сукупності норм і правил поведінки в суспільстві» [7].

Під інститутами у системі державної політики в туристичній галузі ми будемо розуміти, як сукупність організаційних структур, органів влади, законів та норм у сукупності функцій та повноважень, що регулюють усі процеси, як в окремих регіонах так і в цілому по Україні.

На сьогодні Україною проводиться багатостороннє співробітництво у туристичній сфері, яке реалізується у проведенні міжнародних форумів з питань туризму. «Прикладом можуть служити Римська конвенція ООН з міжнародного туризму і подорожей (1963 р.), Нарада з питань безпеки і співробітництва в Європі (Гельсінкі, 1975 р.), Всесвітня конференція з туризму (Маніла, 1980р.), Міжпарламентська конференція з туризму (Гаага, 1989р.)»[1].

За роки становлення та розвитку туризму широко застосовуються різні форми співпраці, основними цілями яких є: укріплення довіри між країнами, розвиток економічних і торгових відносин, розширення зв'язків по лінії науково-технічних організацій, створення більш сприятливих умов для туристичного обміну, організація технічного співробітництва, розробка спільних стандартів, спрощення туристичних формальностей. Міжнародне співробітництво в туристичній сфері розвивається у двох формах [8].

1). співробітництво на двосторонній основі. «Двостороннє співробітництво виникає тоді, коли дві зацікавлені сторони домовляються між собою щодо довгострокових дій відносно розвитку взаємних туристичних зв'язків. Цілі, методи і форми співробітництва закріплюються в спеціальних договорах, які зазвичай мають назву міждержавних (міжурядових) угод про співпрацю в сфері туризму. Такі угоди являють собою найбільш доступну й ефективну форму міжнародного співробітництва, тому що для їх узгодження й реалізації не потрібно створювати якихось складних організаційних структур. Практика двосторонніх угод широко застосовується багатьма країнами,

зокрема й Україною. Україна уклала більше тридцяти двосторонніх міжнародних угод з країнами СНД, Західної Європи, Азії (Індією, Республікою Корея, Китаєм, В'єтнамом), Африкою (Єгиптом, Тунісом), Кубою, Ліваном, Сірією та Ізраїлем [3].

2) співробітництво на багатосторонній основі. «Багатостороннє співробітництво передбачає координацію спільних дій щодо розвитку міжнародного туризму між двома та більше країнами. Така співпраця здійснюється на різних рівнях – міжнародному, міждержавному регіональному (транскордонному) і національному» [3].

«Інструменти регулювання міжнародної туристичної діяльності – це правові акти й офіційні документи, спрямовані на установлення визначеного порядку, норм, правил, принципів і підходів у здійсненні туристичної діяльності» [3].

«Міжнародне регулювання – це міжнародна система впливу і комплекс заходів, націлених на ефективне управління певним видом міжнародної діяльності (підтримка стабільності, її зміна, впорядкування) відповідно до визначених, багатьма розвиненими країнами світу, міжнародних принципів, норм і стандартів» [4].

В Україні на сьогодні існує багаторівнева система управління діє безліч нормативно-правових актів, які регламентують діяльність туристичної сфери. «Аналіз інституціонального забезпечення розвитку туризму в Україні засвідчує, що нині діє близько 600 законів, указів Президента, постанов Кабінету Міністрів, відомчих нормативних актів, що прямо або опосередковано стосуються туристичної сфери»

Але, також треба зауважити, що практична реалізація державної політики щодо туристичної галузі носить, переважно, декларативний характер. Матвійчук Л. вважає, що «...базовою ланкою в системі органів управління процесами розвитку туризму України повинні виступати міські, районні, відділи туризму та управління» [9]. Погодимось із висновками експертів, які з заходів, спрямованих на децентралізацію управління туристичною діяльністю, створити місцеві туристичні адміністрації та передати їм частину управлінських функцій, тобто вирішення проблем повинно відбуватись як на державному рівні, так і на рівні органів місцевого самоврядування. Необхідно

спільними зусиллями забезпечити стабільний та успішний розвиток, що сприятиме підвищенню ступеня добробуту та іміджу на міжнародному рівні» [4]. Тому, на нашу думку, для удосконалення інституціонального середовища, необхідно створити Регіональний координаційний центр з туризму (РКЦТ), як одного з пріоритетних напрямів державної політики щодо покращення ситуації і розвитку туристичної галузі як у регіонах так і України в цілому. РКЦТ повинен мати представницькі органи у регіонах та підпорядковуватись Міністерству економічного розвитку і торгівлі України. Загальні функції РКЦТ (рис. 1).

Функції РКЦТ, щодо розвитку туристичної галузі України	
	підготовка нормативно-правової бази;
	розробка програм розвитку;
	залучення інвестиційних джерел;
	підтримка місцевих ініціатив;
	поширення інформації про Україну і її туристичні можливості на міжнародному туристичному ринку та всередині держави;
	створення загальнодержавної інформаційної мережі;
	моніторинг туристичної галузі;
	оптимізація інвестиційних потоків;
	формування фінансових пріоритетів;
	розробка цільових комплексних програм щодо охорони туристичних ресурсів;
	оцінка ефективності виконання програмно-цільових проектів;
	проведення просвітницької роботи;
	надання консультації щодо міжнародних стандартів.

Рис. 1. Загальні функції Регіонального координаційного центру з туризму

Для ефективною реалізації державної політики щодо розвитку туристичної галузі, представницькі органи повинні взаємодіяти з іншими органами, наприклад, громадськими організаціями, професійними туристичними організаціями,

підприємцями. На нашу думку, така взаємодія створить сприятливі умови для ефективного використання ресурсного потенціалу: природного, фінансового, ресурсного та створить сприятливий клімат для інноваційного розвитку туристичної галузі. Поєднання зусиль та плідна спільна співпраця поліпшить розвиток регіонів, забезпечить додаткові фінансові доходи, прискорить процес припливу інвестицій, створить додаткові робочі місця [10]. Як приклад «...може слугувати створення Громадської спілки «Туристичний альянс Луцька». Засновниками Туристичного альянсу стали: рекреаційні комплекси «Рестпарк» та «Срібні лелеки», кав'ярня «Золотий дукат», туристична фірма «Нові мандри», ГО «Братство бджолярів Землі Волинської Ройовий стан» [4].

Також неможна забувати про роль інституцій, які «...займаються питанням змісту освіти й організації здобуття знань через різні форми організації та самоорганізації змістовного дозвілля, що забезпечить раціональне використання туристичних ресурсів» [4]. «Високий рівень освіти як мети суспільства, що прогресує в розвитку з активним залученням туризму, є характерною рисою нової епохи суспільного розвитку й економіки трансформацій» [9].

Виявленні проблеми зумовлюють потребу удосконалення інституціонального середовища розвитку туризму як одного з перспективних напрямків розвитку і регіональної економіки.

В Україні вкрай необхідно здійснити низку заходів, спрямованих на децентралізацію управління туристичною діяльністю, удосконалити системи управління, децентралізації владних повноважень, посилити спроможність органів місцевого самоврядування щодо планування та реалізації власних стратегій розвитку туризму, створити місцеві туристичні адміністрації та передати їм частину управлінських функцій, тобто чіткий розподіл повноважень [10]:

- усунення дублювання під час прийняття управлінських рішень у сфері регіонального розвитку туризму, налагодження ефективної співпраці всіх органів влади на регіональному та місцевому рівні;

- визначення механізму державного стимулювання об'єднання громадських організацій, підприємств, туристичних організацій на добровільній основі з метою підвищення рівня їх

спроможності до розроблення та впровадження в дію програм, проектів щодо розвитку туризму;

- здійснення бюджетної децентралізації, зокрема шляхом перерозподілу загальнодержавних податків, забезпечення гарантованої Конституцією України автономності місцевих бюджетів, закріплення за кожною ланкою самоврядування стабільної дохідної бази для реалізації їх функцій та стимулювання податкоспроможності громад;

- визначення єдиного інституційного механізму управління процесом взаємодії органів виконавчої влади та громадських об'єднань для забезпечення їх участі у формуванні, упровадженні та здійсненні контролю за реалізацією пріоритетних напрямів розвитку туризму в регіонах України;

- створення ефективної системи підготовки та підвищення кваліфікації фахівців у сфері розвитку туризму [10].

З вищевикладеного можна зробити висновки про існування проблемних питань, які гальмують розвиток туристичної галузі, а саме:

- низький рівень розвитку туристично-рекреаційної інфраструктури;

- невідповідність міжнародним стандартам закладів проживання;

- незадовільний стан пам'яток історико-архітектурної спадщини;

- недосконалість законодавчої та нормативно-правової бази;

- недостатність інформації, карт, інформаційно-довідкової продукції;

- неефективне використання туристичного потенціалу в сільській місцевості;

- неефективна діяльність щодо забезпечення екологічної безпеки територій;

- неналежне функціонування комунальної інфраструктури, систем водопостачання, водовідведення та очищення стоків;

- слабка взаємодія місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування щодо забезпечення розвитку туризму;

- потреба у залученні значних інвестицій, тощо.

Із перелічених проблем можна сформулювати та запропонувати шляхи поліпшення щодо політики розвитку,

стратегічними завданнями яких – є: формування кожного регіону, як регіону туристично-рекреаційного значення; вдосконалення інфраструктури; створення сприятливих умов для ефективного управління; підвищення професійного рівня працівників; створення безпечних умов для туристів; міжнародне співробітництво та обмін досвідом [10].

Координацію повинен здійснювати департамент міжнародного співробітництва та туризму. Структурні підрозділи обласної адміністрації, районні адміністрації та органи місцевого самоврядування, територіальні підрозділи повинні забезпечувати їх реалізацію у визначені терміни [10]. Необхідно також зауважити, що усі заходи можуть коригуватися з урахуванням соціально-економічної ситуації та нормативно-правової бази.

Напрями реалізації стратегії розвитку туристичної галузі України (таблиця 1)

Таблиця 1

Напрями реалізації стратегії розвитку туристичної галузі України

Показники	Механізм
1	2
«Нормативно-правова база сфери туризму та курортів»	Імплементація законодавства ЄС, вдосконалення законодавства з урахуванням досвіду провідних країн шляхом: по-перше, розроблення пропозицій щодо внесення змін до Законів України «Про туризм» та «Про курорти», розроблення законопроектів щодо запровадження інституту саморегульованих організацій. По-друге, приведення у відповідність з міжнародними вимогами методів статистики та впровадження рекомендованої Всесвітньою туристичною організацією ООН (ЮНВТО) системи сателітного рахунка, візової лібералізації та спрощення візових процедур, актуалізації діючих та укладення нових міжвідомчих та міжурядових угод про співпрацю, розроблення і затвердження порядку створення і ліквідації туристичних представництв України за кордоном, гармонізація національних стандартів з міжнародними стандартами (забезпечення діяльності технічних комітетів стандартизації, впровадження міжнародної системи якості послуг.

	<p>По-третє, лібералізація та ефективне регулювання провадження підприємницької діяльності за рахунок: скасування ліцензування туropераторської діяльності і впровадження альтернативного механізму ефективного регулювання діяльності туropераторів, скасування обов'язкової та заохочення добровільної категоризації готелів, створення сприятливих умов для організації діяльності національних туристичних операторів.</p>
<p>«Розвиток туристичної інфраструктури»</p>	<p>Забезпечення комплексного розвитку територій, зокрема створення сприятливих умов для залучення інвестицій за рахунок: проведення моніторингу інвестиційних пропозицій, підготовка каталогу інвестиційних проєктів, участь у міжнародних ярмарках інвестиційних проєктів, визначення потреби у формуванні туристично-інформаційних центрів, забезпечення доступності об'єктів туристичної інфраструктури, створення Державного кадастру природних курортних територій та Державного кадастру природних лікувальних ресурсів, проведення державного моніторингу екологічного стану навколишнього природного середовища та природних лікувальних і рекреаційних ресурсів, сприяння встановленню стратегічного партнерства між державними, приватними та суспільними інтересами.</p>
<p>«Безпека туристів»</p>	<p>Забезпечення безпеки туристів та захист їх законних прав та інтересів шляхом: надання невідкладної допомоги туристам, створення «гарячої» телефонної лінії для прийому і ведення обліку звернень та скарг туристів, проведення моніторингу надзвичайних подій, посилення відповідальності суб'єктів туристичної діяльності.</p>
<p>«Розвиток людських ресурсів»</p>	<p>Удосконалення системи професійної підготовки, комплексне дослідження ринку праці, гармонізація кваліфікаційних вимог та стандартів вищої освіти у вищих навчальних закладах, запровадження прогресивних інноваційних розробок, заохочення молоді до активної діяльності, розроблення інноваційних продуктів.</p>

«Маркетингова політика розвитку туризму та курортів України»	Формування позитивного іміджу України, розроблення маркетингової стратегії просування національного туристичного продукту, маркетингове просування офіційного туристичного бренду України, створення іноземними мовами туристичного Інтернет-порталу, поширення в Україні та за кордоном друкованої продукції, презентація туристичного потенціалу України на національних та міжнародних виставково-ярмаркових заходах та реалізація конкурентоспроможних національного туристичних продуктів, створення національної мережі туристичних брендів України, створення інтерактивної бази даних.
--	--

Але, необхідно також усвідомлювати, що однією з умов успішної реалізації плану, з урахуванням об'єктивних показників розвитку, є впровадження системи моніторингу. Реалізація положень, виконання плану, моніторинг виконання плану повинен здійснюватися центральними та місцевими органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування. Моніторинг повинен проводити Міністерство економічного розвитку, із залученням громадських організацій та експертів. Інститути громадянського суспільства повинні здійснювати контроль за діяльністю органів державної влади та органів місцевого самоврядування. Результати моніторингу можуть бути підставою для коригування планів.

Вирішення певних проблем дасть змогу більш раціонально і ефективно використовувати природні ресурси, стимулюватиме економічну активність, створить робочі місця в різних секторах економіки, зменшить відтік кадрів за кордон, забезпечить зростання туристичних потоків і надходжень, сформує конкурентоспроможний продукт. Ефективна співпраця бізнесу та влади також підніме на новий рівень імідж країни

Список джерел

1. Лютак О.М. Жуков С.А. Регулювання і співробітництво у сфері Міжнародного туризму: інституційна ієрархія та інструментарій. *Міжнародний науковий вісник.* 2015. - Спецвипуск 2(11). - С. 147-155. - URL:

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/8768> (дата звернення: 20.03.2020).

2. Туристична Україна на міжнародних виставках.– URL:https://otherreferats.allbest.ru/international/00074802_0.html(дата звернення: 20.03.2020).

3. Побоченко Л.М. Регулювання міжнародних ринків туристичних послуг: досвід та механізми. – URL:http://www.rusnauka.com/17_PNR_2008/Economics/34236.doc.htm (дата звернення: 20.03.2020).

4. Перспективи розвитку туризму в Україні та світі: управління, технології, моделі: колективна монографія / за наук. ред. проф. Волошина І.М. Луцьк: РВВ Луцького НТУ. 2015. 328 с.

5. Цибух В. Державне регулювання у сфері туризму в Україні. Статистика України. 2005. № 1. С. 80-84.

6. Волошин В.І. Формування інституціонального середовища забезпечення економічної безпеки регіону.– URL: <http://www.niss.lviv.ua/analytics/74.htm>(дата звернення: 23.03.2020).

7. Маргасова В.Г. Система забезпечення стійкості національної економіки та її безпеки: теорія, методологія, практика управління: Монографія. Чернігів: Десна Поліграф. 2014. 416 с.

8. Довгаль Л.Є. Інституціональне середовище в процесі змін. – URL: <http://www.rusnauka.com/TIR/All/Ekonomika/31.htm> (дата звернення: 25.03.2020).

9. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія. 2009. 463 с.

10. Международное сотрудничество в сфере туризма. Каталог для туриста. –URL:http://vechervkarpatah.at.ua/publ/test/mezhdunarodnoe_sotrudnichestvo_v_sfere_turizma/6-1-0-1366(дата звернення: 25.03.2020).

© Юрченко Н.І., Багорка Д.А., 2020